

Ім'я Олекси Довбуша дороге для подолян, воно асоціюється з ім'ям його побратима ХІХ ст. Устима Кармелюка.

М. ВЕГЕШ

ОЛЕКСА ДОВБУШ І ОПРИШКИ НА ЗАКАРПАТТІ

Наприкінці ХVІІ — поч. ХVІІІ на терені Березького, Марамороського та Угочанського комітетів активно діяли опришківські загони на чолі з ватажками І. Пинтею, Ф. Бойком, І. Пискливим. Діями повстанців на Ужгородщині керував Іван Беца. У 1703 році із Закарпаття в Східну Галичину прибули сміливці Пинті, які брали участь у визвольній війні народів Угорщини.

Найбільшого розмаху опришківський рух набув у першій половині ХVІІІ ст., коли його очолив народний герой Олекса Довбуш. У 30-40-х роках ХVІІІ ст. Прикарпаття, Закарпаття і Буковина палають у вогні опришківства. Можливо, що саме тоді в загоні Довбуша з'явився Андрій Пилип'як, який 9 років служив у якогось Василя в селі Требушани на Закарпатті. Наприкінці 30-х років у загоні Довбуша активно діють закарпатці. Нам відомі імена семи опришків, які були уродженцями нашого краю — син Серичина з Ясіня, його односельчани Матвій Цуперяк, Гриць Мартушуків, Круцяків, Іван з Валені, Рохників з села Будуці, Анатолій з Серби. В опришківські загони не приймали кого завгодно. Так, А. Пилип'як на суді розповідав, що Довбуш «котрого взяв, а котрий не сподобався йому з тих легінів, вибраковував і відганяв від купи». А. Пилип'яку, коли він вступав до загону Довбуша, наказано було «присягати на стрільбу, що не покине» своїх товаришів.

У 1743—1745 рр. Довбуш прийняв рішення перейти Карпати і зупинитися на Закарпатті. Справа в тому, що в першій половині 40-х років ХVІІІ ст. зросла небезпека з боку карателів, яких тоді ще не було по другий бік Карпат. На Закарпатті Олекса вибирає опорним пунктом гори навколо села Ясіня. Тут він переcheкав зиму і поповнився новими опришками, вихідцями із Закарпаття. Але весною і влітку угорські феодали розпочали навальний наступ на його побратимів і Довбуш дав наказ знову перейти на Чорногору.

Олексі Довбушу стало відомо про те, що житель Космача Стефан Дзвінчук взявся вбити його. Разом з товаришами Орфенюком і Бойчуком він вирішив покарати зрадника і ворожого прислужника. Однак увечері 23 серпня 1745 року Дзвінчук смертельно поранив славного лицаря.

Олекса, важко поранений, просить товаришів-опришків виконати його останню волю; занести його в сині гори, щоб там померти і не потрапити до рук шляхти. Цікаво те, що він звертається до свого найближчого соратника Івана Рахівського, уродженця Закарпаття, і просить його:

*Іванику мій, ба й Рахівський,
Озьми мене по-легінськи,
Ба й віднеси в Чорногору,
Поховай ня серед бору.
Ялиночку прирубайте,
Моє тіло прикривайте.*

На очах селян, які зібралися зранку 24 серпня, Олекса Довбуш помер. Тіло його шляхта спочатку демонстративно возила по селах, а потім виставила в Коломийській ратуші.

Однак із смертю Олекси Довбуша опришківський рух не припинився. Його справу продовжили Василь Баюрак та Іван Бойчук. Вони теж не припинили зв'язків із Закарпаттям. Відомо, що у 1750 р. Баюрак із своїм загоном напав на багатого орендаря в Нямці на Ужгородщині й захопив у нього 1300 червінців. У нього було багато друзів-закарпатців, та й місцеве населення його підтримувало. Іван Бойчук головним місцем свого перебування вибрав село Ясіня на Закарпатті. Звідти він робив сміливі напади на окремі прикарпатські міста Коломию, Болехів та ін. Після взяття в 1750 р. останнього, опришки знову повернулися на Закарпаття.

На початку XIX ст. рух опришків на Закарпатті значно посилювався. Великі загани їх діяли під керівництвом С. Товта й І. Кокоша в Ужанській долині. Наприкінці 40-х років XIX ст. на Мараморощині діяли бунтарі, очолювані І. Паляничем, уродженцем села Іза. Активно діяли і опришки із загону Івана Волощука та Івана Вередюка. Загін спочатку був невеликий, в ньому нараховувалося всього вісім чоловік, потім їх стало 17 — за рахунок вихідців із Закарпаття. Розпочавши свою діяльність весною 1845 року, вони протягом семи тижнів учинили 16 нападів, з них 4 було здійснено в Ясіня.

Олекса Довбуш і тепер живе в серцях людей як символ мужності й справедливості. Як пише проф. В. В. Грабовецький, «багато цікавого можна почути на Закарпатті про Довбуша. У Сигеті люди можуть показати залізний хрест, в який, за народним переказом, Олекса Довбуш з великою силою затяв свій топір. Або побачити хату, що в ній нібито танцював і демонстрував свою силу Олекса».